

Nina Mosey
Sommaren 2003
Carl von Linné 5 p
Uppsala Universitet
Att: Mariette Manktelow

Carl von Linnés Inställning till Sex och Äktenskap

Sexualsystemet

Carl von Linné är som botaniker mest känd för sitt sexualsystem. Där sorterar han in växter i olika grupper beroende på hur många ståndare de har, och vidare efter antalet pistiller. I detta sexualsystem använder han sig av liknelser med oss människor för att beskriva de olika växterna samt hur de pollineras. Första klassen, som har en ståndare, beskrivs med metaforen; ”en man i äktenskapet”. Men i de senare klasserna är det inte lika oskyldigt, klass nio beskriver han så här: ”Åtta män i samma brudkammare med en kvinna.” När han sedan ska dela in växterna i olika grupper fortsätter han med de mänskliga metaforerna. Gruppen POLYGAMIA tilldelar han följande beskrivning: ”där de rätt giftas brudkammare upptar skivan, och de av makarna övergivna skökornas brudkammare ligger runt kanten, så att de befruktas av gifta män”. Vidare beskriver han att; ”ÖVERFLÖDIG säges den vara, då de gifta kvinnorna är fruktsamma och kan föröka familjen; så att skökornas hjälp synes överflödig”.

När jag läste det här första gången blev jag väldigt förvånad och kunde inte låta bli att tänka att herr Linné måste ha varit lite av en sexgalning. Men sexualsystemet blev ju publicerat och erkänt, så dessa mänskliga liknelser kan därför inte ha verkat lika chockande på Linnés samtid som de gjorde på mig. När jag tänker på hur synen på sex var förr i tiden tänker jag felaktigt mest bara på hur det har sett ut i den närmaste historien, med 1800-talets totala skambeläggning och nedtystning av ämnet närmast i åtanke. Men det fanns en tid innan

Viktorianerna, och det var i den Linné levde. Detta kan användas som Linnés försvar mot min första uppfattning att han var sexgalen. För att ta ovannämnda exempel med skökorna i gruppen ÖVERFLÖDIG så uppfattades männens och ibland även kvinnornas utomäktenskapliga förbindelser som någonting självklart innan 1800-talet. Det var inte heller ovanligt att de utomäktenskapliga barnen uppfostrades inom familjen, med en total öppenhet om hur släktbanden var. Det talades också om sex med en öppenhet som vi inte ens i dag kan skryta med och det var inte heller mycket som doldes för barnen.

Men det är ändå möjligt att Linné var lite mer frispråkig än vad som var normalt på hans tid. Vi får komma ihåg att hans levnads tid var väldigt nära 1800-talet, och den process som ledde fram till 1800-talets skamkänslor gentemot sex kan mycket väl ha börjat ta form så smått under 1700-talet. Det som kan styrka denna teori är att vi vet att han blev kritiserad för att sexualsystemet var ogudaktigt, samt när det väl publicerades på svenska var allt sex borttaget. Detta kan ha berott på att då kunde kvinnorna läsa det, tidigare hade det bara utgivits på latin, ett språk som endast förstods av lärda män. Om de mänskliga liknelserna var tvungna att döljas för den tidens kvinnor kan det ju antyda att Linné ändå var ute och tånjde lite på gränserna för vad som var accepterat.

Varför valde han då att använda sig av dessa metaforer? Det kan ju såklart ingen med säkerhet veta idag. Vi kan bara gissa. Dessvärre var nog inte min första gissning att han var sextokig den mest logiska. Linné var ju lärare, och de mänskliga liknelserna kan ha varit ett pedagogiskt drag. Linné har själv sagt att han i sina föreläsningar blandade in roande saker för att liva upp sina åhörare. Han kan ha använt sig av dem för att hans elever lättare skulle förstå, minnas och kunna ta till sig det han lärde ut och det måste ha varit ett bra drag för att få elevernas fulla uppmärksamhet.

Linnés inställning till sex

Men hur såg Linné egentligen på sex? Även om jag nu måste erkänna att Linné inte verkar ha varit någon sexgalning så tycker jag ändå att det är en sak värd att fundera över. Ty Linné var lärare och hade bland annat föreläsningar i sexualkunskap. Vilken syn Linné än hade på sex så var det en syn som han förmedlade till många elever på Uppsala Universitet. Det finns anteckningar bevarade från dessa föreläsningar i sexualkunskap. Det råder dock vissa tvivel om det verkligen är Linnés ord som har antecknats men jag har valt att anta att så är fallet. Med hjälp av den dokumenteringen samt ytterligare en skrift har jag försökt att föreställa mig vilken inställning och syn Linné hade i fråga om sex.

Linné har vid en föreläsning sagt: ”Örters *genitalia* anse vi med nöje, på djuren med styggelse och på oss själva med underliga tankar.” Jag tycker att det verkar som om han anser att det är tråkigt att det är så, han säger vidare att:

”En *anatomicus* blygs ej för att nämna
penis eller *vulva* mer än näsa eller mun,
ty alle äro skapade på en gång; dessutan
är det lika mycket, om et stycke kött tages
här eller der, ty hwart och et består af
muscler, fibrar, nerver, ådror o.s.v....”

Han verkar förespråka att vi ska ha en lika avslappnad och naturlig inställning till våra egna *genitalia* som vi har till växternas. Det jag har läst om Linné i det här avseendet tycker jag visar på att han själv hade en naturlig inställning till sex. Jag tror att han såg det som en naturlig del av livet och som något som ingick som ett led i den uppgift som han ansåg att gud hade gett människan. ”Wäxer til, föröker Eder, och uppfyller Jordena” har han själv citerat vid en föreläsning. Vidare förklarar han att:

”Man wet uti alla djur, ibland hwilka menniskjan har det främsta rummet, har Skaparen ingifwit en naturlig lust och åtrå at bibehålla sig och sitt slägte, hwarföre hwart och ett slag det samma söker att fortplanta och dertil fordras man och qwinna som å hwar sin sida försedde med sitt tilbehör, som tjenar till deras lust nytta och nöje.”

Linnés syn på äktenskapet

I sina föreläsningar om dietiken berör Linné äktenskapet. Han talar om det mycket sakligt och praktiskt och betonar hur viktigt valet av hustru är; ”Om det går en människa wäl eller illa, beror mästadels på giftermålet... valet av maka är altså den wigtigaste angelägenhet, och bör man noga wäl pröfwa, innan man ger sig i conjugium”. Alder, hälsa, skönhet, rikedom och släkt är några av de saker Linné hävdar att man bör väga in i valet av hustru. Frågan om pengar berör han vidare: ”Att gifta sig *par amour* är med naturen öfwerensstämmande, men när man har afseende på oeconomie, är det ej alltid rätt.”

Linné själv gifte sig vid 32 års ålder med Sara Lisa. Hon och hennes familj var välbärgad medan Linné vid tiden de träffades själv var en fattig student. Med tanke på det han har sagt i fråga om äktenskap och valet av hustru är det inte konstigt om man tror att Linnés val av hustru följde praktiska och ekonomiska skäl. Jag hävdar dock att så inte var fallet. Dels vet vi att han uppvaktade Sara Lisa med stor iver, bl.a. iklädd samedräkt för att imponera. Men kanske viktigare att nämna i den här frågan är att Sara Lisas far ställde ett ultimatum till Linné; för att få gifta sig med hans dotter, skulle han ha fått sin doktors titel och ett arbete med en rejäl inkomst. Efter några år har Linné lyckats mer än väl med detta och är då en känd läkare. Han behöver absolut inte gifta sig för att komma åt Sara Lisas pengar. Men han väljer ändå Sara Lisa som sin fru och det tycker jag visar på att han gifte sig av kärlek. Och inte bara det, han har ju dessutom kämpat för att få hennes hand. Ytterligare bevis på att Linné gifte sig av kärlek finner vi i hans självbiografier. Under åren när han är i Holland och doktorerar skriver han tre, fyra gånger att han längtar hem till Sara Lisa.

Det finns ännu ett bevis på att han älskade Sara Lisa när han gifte sig med henne, detta är dock inte lika roligt att nämna, eftersom det även visar på att äktenskapet under senare år kanske inte alltid var lika lyckligt. Det är ett utkast från ett brev till en Lady Monson. Brevet är skrivet på latin och i det framför Linné en förfrågan om han får uppkalla en växt till hennes ära. Linné skriver; ”Jag har länge sökt kväva en passion, vilken visat sig vara outsläcklig och nu har brustit ut i flamma. Detta är inte första gången som jag har brunnit av kärlek till någon av det täcka könet”. Det är här vi får skriftligt bevis på att Linné har varit förälskad i kvinnor tidigare. Tillsammans med vetskapen om hur intensivt han uppvaktade Sara Lisa får vi nog anta att hon faller in i kategorin över personer av det täcka könet som Linné brunnit av kärlek för.

Vi får genom det här brevet ytterligare en inblick i Linnés syn på sin fru, han skriver; ”Olycklig är den make, vars hustru behagar ingen annan än honom själv”. Även om Linné här uttrycker sorg över att Sara Lisa inte behagar någon annan kan vi ju glädjande nog konstatera att hon i alla fall behagade Linné själv.

Jag tyckte först att det var förskräckligt att läsa ett kärleksbrev Linné skrivit till en annan kvinna när jag precis hade konstaterat att han glädjande nog inte hade följt sina egna praktiska råd utan gift sig av kärlek. Men vi får här återigen komma ihåg att utomäktenskapliga förbindelser inte var ovanliga på 1700-talet. Linnés känslor för Lady Monson var också väldigt oskyldiga. Han hade t.ex. aldrig ens träffat henne; ”Jag har aldrig sett Edert ansikte, men i sömnen drömmer jag ofta om Eder”. Och det enda han ville ifall hans kärlek var besvarad var att få döpa en art blommor efter henne. Vi kan inte med säkerhet veta om det här brevet någonsin skickades till Lady Monson och vi vet inte heller om Linné, ifall det skickades, mottog något svar. Men vi kan konstatera att det idag finns en Monsonia-art bland växterna i Sydafrika.

Sammanfattning

På Linnés tid var det en annan öppenhet kring sex än det är idag, varför vi inte ska förvånas över hans mänskliga metaforer i Sexualsystemet. Klimatet i Linnés samtid likväl som det faktum att han var läkare och botaniker kan ha bidragit till den naturliga inställning till sex som jag anser att Linné hade. Han såg på sin egen sexualitet med samma självklarhet som på djurens och växternas, och föreläste för sina studenter i samma anda. Sex var en naturlig del av livet och något som gud hade gett människan för att vi skulle kunna uppfylla hans önskan om att fortplanta oss.

I frågan om Linnés syn på äktenskap tycker jag inte att han verkade leva som han lärde. Den praktiska och sakliga synen på äktenskap som Linné förmedlar i sina skrifter och föreläsningar verkar inte ha varit den han anammade i sitt eget val av fru. Mycket visar på att han gifte sig med Sara Lisa av kärlek. Han uppvaktade henne flitigt och han skaffade sig sin doktors titel och ett yrke, precis som Sara Lisas far hade krävt för att han skulle få hennes hand.

Linné uppvaktade Sara Lisa i samedräkt från Norrlandsresan.

Sara-Lisas släktgård där hon och Linné gifte sig 1739.

Sara Lisa, som hon såg ut när hon och Linné gifte sig 1739.

Källor

Nyckeln till Sexualsystemet

Sedernas Historia; Norbert Elias; 1989

Angår oss Linné? ; Hans Krook; 1971

Linnés Dietik; Ordnad och utgiven av A.O. Lindfors

Om Sättet Att Tillhopagå; Carl von Linné, 1979

Föreläsningar under kursen Carl von Linné 5p, Uppsala Universitet, 2003

Vita Caroli Linnaei – Carl von Linnés självbiografier;
utgivna av Elis Malmström och Arvid Hj. Uggla

Carl von Linné, Wilfrid Blunt